

Kozmonaut Ivan Bella: Nezarábalsom astronómicképe niaze

Preddesiatimirokmivyleteldovesmíru. Písals 20. február 1999, keď o 5.17 hodiny nášho času odštartoval z kozmodrómu Bajkonur v kazašskej stepi. Misiatrvala takmerosem dní. V konkurzena totomiestobolo tridsaťdva pilotov štíhačiek. Vyhrálonanastanici MIR realizoval šesť vedeckých projektov.

Ťažkopoveda ť, či som privítal November 1989, bol som zaskočený. Vychovávalinás v jednom režime, zrazubolo všetko inak. Dialo sa to mimomäť, tvrdív rozhovore Ivan Bella.

Lákal vás vesmír už od malička?

Ák má by ť úprimný, tak ani nie. Vyrastal som v dedinke, v blízkosti ktorej nebolo žiadne letisko, takže maximálne som zdvihol hlavu, ak mi na dhlavou zahučalonejaké lietadlo. Akodie ťa som chcelby ť skôr športovcom, kuchárom, kominárom, ale najmä kaskadérom. Bohužia ť, kaskadérska škola neexistovala, takže v tom som malsmolu.

Mnohí sa boja, či ť až dokonca života. Nikdy ste nemalISTRACH?

Nie. K lietaniu som sa dostal vďaka športu. Skákal som totíže nalyžiachavtedysom za čalpeci ťovať túžbu polietaní. Zrazu to boladimenzia, v ktorej som sa chcel dlhodobo pohybovať. Mojeskokypritolbolirelatívne krátke, možno 30 až 40 metrov, ale už tých pár sekúnd v ovzduchu stálo za to.

Prečo lietanie také lákavé?

Lebo na zemi je človek limitovaný dvomi rozmermi, môže sa hýbať len dopredu, dozadu, vpravo a vľavo. Prilietanie stevinom priestore, cítite voľnosť, ale aj obrovskú nádhernú podsebutotíže vidíte celú krajinu, čo je už zas návec. Vo vzduchu ste jednoducho menej spútaný.

Mnohí prizoskokochohovorilipomaly až o klinickej smrti

Sparašutizmom ste za čalipomerneskoru, už na gymnáziu.

Áno, vtre ťomročníkusavyskytlamožnosť, takže som sa rovnoprihlásil. Práve prizoskokocho som sa potomu tvrdil, v tom, že profesionálny život chcem stráviť vo vzduchu. Už tnebolisekundy, ale desiatky minút lietania, ktoré stáli za to.

Odtoho nebolo ďaleko, aby ste sa stal vojenský pilotom.

Keby tne vyšlo trebars zo zdravotných dôvodov, mal som vzálohe aj profesiuvýsadvého vojaka, teda parašutistu.

Nie je to tak dávno, či ste niekto darovalskokpadákomk sviatku skončil o satotragicky. Jednoducho samu neotvoril padák. Aká je šanca, že sa to stane?

Jeto šport akokaždý iný, rozhoduje teda ľudský aj technický faktor. Zlyhať môže uoba. Všetci, ktorí sa pohybujú v tomto prostredí, však vynakladajú maximálne úsilie, aby sa riziká eliminovali.

Čo vlastne musí človek povýskoku urobiť? Istý čas letí voľným pádom a potom?

Najmä uzačiatočníkov majú padáky automatické systémy, ktoré bránia zlyhaniu človeka. Sú vybavené barometrickými prístrojmi, ktoré človek v istej výške nespraví, čo má, urobí to automatika. Jeto aj istenie pre prípad, že by došlo k nejakej zraneniu, prípadne by dotyčný omdlel. Profesionáli však štandardne istú úkonu robia osobne.

Vystenie kedymalipoblém prizoskoku?

Mám ich zase bou okolo 88, ale zatiaľ nie. Musím sa zaklopať.

Nesta vása človek postupne nadobúdanou rutinou menej opatrný?

Nie, lebo rešpekt vo vás ostane, nech máte zase bou čokoľvek. Stačí sa prizoskoko upozrieť podsebadote jobovskej hlby, všetky frajeriny vás prejdú. Každá, čo ilen maličká chybička, samôževypomsti ť. Po čtom zoskokov sícerastie

sebaistota, a lenajmävtom, že emócie astrach, kt
všetkolepšie vychutna ť.

oré váš pôvod nezväzovali, sa postupne odbúravajú.

Potom si môžete

Mnohí hovorili, že prisamotnom výskokumajú zavretú čiaru, až keď sa otvorí padák.

Pri prvých zoskokoch reaguje každý inak, niektorí hovorili pomaly až o klinickej smrti. Ich telosato ťiž dostalo dotakého šoku, že ani netušili, čo sa deje. Prebral sa, až keď sa im otvoril padák. Stresové hormóny sa teda nepo chybne vybudiana maximum.

Dobrý parašutista nemá problém doskočiť na vopred stanovený cieľ. Čímsa, šoféruje "padák"?

Veľmi dôležitú rolu u menej manévrovate ťných padákov zohrávata tzv. zvaný vysadzova č. Pred zoskokom sa vždy hádže takzvaná flétra, čiže stužka so závažím. Vyhodí sa nad krížom, teda nad miestom zoskoku. Pod ťa toho, kam dopadne, vieme, aký fúkavietor, čiže presne otáču vzdialenos ť skôr treba vysadzova ť parašutista v zlietadla. Vietorich už potom „dofúkne“, kam treba. Samotné riadenie padáku je jednoduché - hore sú popruhy, ktorými sa nakrídla pritvárajú jednotlivé kanály, čím sa môže otáčať rôznymi smermi, ale aj regulova ť rýchlos ť pádu. Nie je to ťažké. Horšie je ovládanie súokrúhle padáky, ale aj sním sa dápr istávať pomerne presne.

Revolúciu v roku 1989 som ani nezaregistroval

V roku 1989 ste mali 25 rokov. Vnímal ste dovedaj šíre žiama politiku?

Samozrejme, pretože od pätnástich rokov som v zbrojených silách. Súčasťou výchovy profesionálnych vojakov bola vždy aj politická príprava. Informovaní som, čo sa deje, smetá dabi. Čosiaľka revolúcie, tú som vlastne ani nezaregistroval, lebo v tom čase som bol na preventívnej rehabilitácii, na ktorú museli chodiť piloti každého roka. Tam sme len športovali, túrovali, behali, osvetesme nevedelitak merni č. Všetko sme zistili až popádňoch.

Privítal ste zmenu pomerov?

Ťažko povedať, bolismedos ť zaskočení. Vychovávali nás v jednom režime, zrazu bolovš ť koinak. Dialosatomimomňa.

To, čo vás učilo v rámci politickej výchovy do roku 1989, ste brali ako nemennú pravdu?

Informácie boli obmedzené. Na vojenských školách panovala veľmi prísny vojenský režim, sledoval nás kontrarozvi edka, takže sa nedalo počúvať ani rádio, ani trebárs Karel Kryl. Na politicko-výchovných zbornách sme si malitelevízory, ale tie boli zaplombované, takže sa nedalo chytiť žiadny iný, akopovolený kanál.

Čiže uzavretý svet?

Áno, bol sme vychovávaní v bubline, odrezaní od reálnych informácií. Samozrejme, všetko, čo nám hovoriли od cudzích armád a ich politických systémoch, bolo poplatné v tej dobe.

levantných informácií. Samozrejme, všetko, čo nám hovoriли o poplatných v tej dobe.

Keby vtedy vznikla vojna, vyhralaby Varšavská zmluva, či NATO?

Našťastie sa o tom dajú len polemizovať. Najhorúcejšie okamihy boli v čase kubánskej krízy, keď Rusia začala vyvíjať rakety na Kubu, čonaštvalo Američanov. Vtedy bol najbližšie k reálnemu konfliktu, určite by mal katastrofálne dopady. Zbrane a munícia totiž dnes dokážu zlikvidovať niekoľko plánét, ako je naša.

Tretiasvetová byteda znamenala koniec?

Zrejme áno, lebo nepochybujem o tom, že by neostalo len pri konvenčných zbraňach. Niektorí by si dokazovali silu jadrovými. To by nebol možný prežitie.

Niektoré krajiny s arietasosamovražednými miantentátnikmi. Majú nato klasické armády protizbraň? Vyzerá to tak, že nie.

Je to problém, lebo vojská boli doteraz pripravované na otvorený frontálny boj, v ktorom existuje jasné nepriateľ. Ťažko bojovať proti niekomu, o kom neviete, kde je, s akou silou sa prejaví. Nie je ľahké naplánovať protinečitateľneja nepredvídateľnej taktike. Najdôležitejšiu úlohu teda musia zohrávať spravodajské služby, ktoré sú dotakých organizácií infiltrované. Mal by vydávať varovné signály.

Rusina šuprípripravu ani letnenadhodnotili

Keď ste prvýkrát začali uvažovať o lete do vesmíru?

Až keď som sa dozvedel o tejto možnosti. Vždy som bol totiž realista a vedel som, že po Vladimírovi Remekovi poletí ďalší človek len ťažko, Slovákuž vôbec nie. Náznaky neboli ani povznik samostatného Slovenska, o tom sa vôbec nedalo uvažovať. Na let sa prihlásili kolegovia, vediac, že mám záujem v oblastiach, rozširujúcich hranice ľudských možností, napríklad v adrenalínových športoch. Vedeli tiež, že som fyzicky a psychicky odolný.

Koľkí sa prihlásili?

Bol to asi tridsať dva, teda pomerne dosť. Všetci piloti vojenských stíhačiek.

Let bol financovaný vrámcie blokácie ruského hodlu voči Slovensku. Vedeli ste o tom od začiatku?

Áno, lebo za nami prišiel veľký vzdušný sístým, že vláda sa takto dohodla Ruskom. Bol to jediná možnosť, akosa dostať do vesmíru.

Zavášhonáhradníkabolurčený Michal Fulier, ostatní boli úspešní. Dásastat'kozmonautomaj protekčné?

V žiadnom prípade satonedávylú čiť,možnéje všetko, ľudiasúpredsarôzni.Oprotekciisahovoriloajv prípadeprvého československéhokozmonautaVladimíraRemeka.Jeto pritomskvelý človek,poznámhodlhéroky.Vmojomprípade oprotekciipochybujem,pretožerodi čianemaližiadnekontakty,nemohlini čovplyvniť.Bolioby čajnýmirobotníkmi vželeziarňachvPodbrezovej.Vcelejrodinesmenemalinikoho významného.

Akonatoreagovali?

Mamavšetkoprežívala,zúfalábolaužvtedy,keď somsi vybral vojenskégymnázium,vraj tamjetvrďýdriladrezúra.Keď somchcel,abymipodpísalaskákanienapadáku,na stalďalšíšok,vraj čisachcemzabiťapre čominiejedobrena zemi.Otecteodapodpísalajzaňu.Keď sompotomprišielstým,žechcemletieťdokozmu,bralitoužaknemenný fakt,lebovedeli,žesomnezastaviteľný.Akosaokruhkandidátovpostupnezužoval,boli namňa čímďalej,týmviac hrdí.

Výbersadialpo častretejMe čiarovejvlády.Ihneďsaobjaviliajvý čítky,žesútovyhodenépeniaze,leboRusicelý projektnadhodnotili,abysizdlhuod čítali čonajviacpeňazí.Bolatodobráinvestícia?

VtejdobesaRuskozmietalovove ľkejekonomickejkrízeahrozilo,žedeblokáciesan aniekoľkorokovzmrazia.Je diskutabilné, čisatomalorobiťtako,aleakniektovraví,žezatúsuumohlibyťpostavenéškoly,nemocnice apodobne,mojaodpoveďznie,žetobolomožnélenteoreticky.Tiepeniaze bynámtoťažvhotovostiniktonedal.Jediná možnosťtedabolaminúťichvrámci kozmickéholetu.Vládasatakrozhodla ,taksaaajstalo.Neprijaťtútomožnosť,dlh bysazmrazila.Slovenskobysiaj taknepomohlo.

Šlo20miliónovdolárov.

NašuprípravuaniletRusiur čitene nadhodnotili,lebotobolabežnásuma,zakto rúlietalidovesmíruajsúkromnéosoby.Šloodobrérozhodnutie,lebovesmírjestálezaujímavýaideaoprestíž.Slovenskovlastneužpár rokovposvojom vznikuupozornilocelýsvet,žejetunovákrájina, ktoránapriek svojejmalejrozloheamalémupo čtuobyvateľov,môže byťrelevantnýmpartnerompreveľkéštáty.

Nebyťruskýchdlhov,asibysmetýmpartneromneboli.

Iste,vtakomprípadebysanikanneletelo.Bolsom vlastnevsprávny časnasprávnommieste.

Muselsomsi poži čaťnainkaso

LetelistesíceazzaDzurindovejvládyvroku1999 ,napriektomusaobjavovalitvrdenia,žeste,,HZDS pozitívny''.

Nezmysel,nikdysomsas ľudmizHZDSanilennestretol.Ibaraz,keďbolvMoskvenaoficiálnejnávštevevtedajší premiérMe čiar.StiahlinászHviezdnehomeste čkaanapriekjehonabitémuprogramusmesastretli asinapäťminút.Len saspýtal,akoprebiehaprípravaa čobudeďalej.Akovojakspolitikouaninemôžemkometovať,vyplývamitozozákona, nemôžemdokoncaanilenpovedať,sakoustranousympatizujem.

Pravdouje,žeponástupeDzurindovejvládyprebieh aliniekoľkomesačnédiskusie, čivcelomprojektepokra čovat'.MinisterobranyKanisvšakpresadil,abysamisad okončilapodľaaplánu.Každýpredsavel, čohovoriliRusi:

naplánovali sme let, investovali do toho, a ak sa vy-
byteda znamenalo stratu všetkých pe-
ňazí.

zdáte, ďalšieho kozmonauta už nestihneme pripraviť. Stopnutie projektu

Koľko ste zarábali ako kozmonaut?

Nebol to žiadne astronomické peniaze, bralsom len
a odpracovaných rokov. K tomu sme zapobyli v Rusku

normálny plat, zodpovedajúci tabuľke podľa ľahodnosti
dostávajúci diéty ako na normálnej zahraničnej služobnej ceste.

Ponávrate ste nedostali žiadnu odmenu?

Dostal som 100 tisíc v hrubom od ministra obrany Ka-
mitok bežnej výpláte, takže tá vlastne celá skon-
čí v ministerskom trezore. V ten mesiac som si dokonca

nisa. Reálne šlo o nejakých 70 tisíc v čistom. Paradoxne, pripočítali
číslo ako daň, pričom samotná odmena ešte ležala zatvorená
musela požičať nainkaso. (smiech)

Čo sa deje počas prípravy v Hviezdomestečku?

V našom prípade trvala 11 mesiacov. Ruskí kozmonauti sa bežne pripravujú tri až päť rokov, takže sme mali akoveľmi
intenzívny rýchly kurz. Šlo o dve typy - prvou bola všeobecná kozmická príprava, zameraná na teóriu a etania
kozmickej chuti, kozmickej navigácie, astronómie, kozmickej medicíny a podobne. K tomu sa pridružilo
množstvo technických predmetov, napríklad konštrukcia transportnej lode, orbitálneho komplexu MIRA tak ďalej. Aby
toto bolo len suché sedenie v učebniach, všetko sa prekladalo špeciálnymi druhmi prípravy. Bola to jediná možnosť
odreagovať sa od skríptaníh.

Napríklad?

Nácvik lietania v bezvážovom stave. Využívajú sa špeciálne štvor motorové lietadlá.

Ten bezvážový stav vzniká prudkým klesaním lietadla?

V podstate áno, letí sa však pokrívke, počas ktorého sa robia špeciálne manévry, ktoré ten bezvážový stav vytvorí za 25 až 28 sekúnd.

Centrifúga ste zvládli pohode?

Bol to menšie štýria, jeden z kandidátov však nakoniec nepropadol. Testujú sa ňouto ťižnosť a odolnosť organizmu či
preťaženie, takže sa čia ako napríklad ovej atrakcii. Zjednodušujem, ale zásade je to podobné, ako klasická
kolotočiarSK centrifúga, akurát spôsobom sa preťaženie a nastavenie rôzne, napríklad smerom hlava-zadok, hru
chrbát, prípadne možnosť aj negatívne preťaženie smerom dohlavy. Obvykle sa číta v sedení, kde to ide do hodnoty
3G, ale skúša sa až 8G. Nie je to sranda, lebo ak si vezmete, že hlava človeka váži povedzme päť kilogramov, pritom
preťaženie ako systém hlavne vrece cementu. Ani vtedy však nie je strach o vedomie, inak nemôžete byť
kozmonautom. Ak ide o ťlak nahruď, skúša sa, čo vtedy robí vaše srdce. Občas si môžete buchnúť mimoriadne, ale nie
mimopresne stanovené tolerancie.

Nebol vám zle?

Nie, lebo ako vojenský letec som robil aj akrobaticiu
centrifúgu s nácvikom vestibulárnych kreslách.

. Tam sme bežne mali preťaženie 5 až 7G. Podstatne horšie ako

Už názov neznieďa krátko.

Posadiavás dokresla,ktorévyzeráakozubárske,a to čiavás v ňomokoloosi,pri čom máte zatvorené či.Vrámcitoho robíte rôznepohyby hlavou-buď do strán,alebo sa predkláňate.Tak vám to rozhodí váš vestibulárny systém,že ani neviete,kde je sever.Cieľom je trénovať funkciu organizmu,lebo všeobecne sa vie,že 90 až 95 obyvateľov zeme má sklony k morskej chorobe.Keď matam dal prvýkrát,vydržal som možno 2,5 minúty,tréningom som nakoniec zvládol aj dvadsať minútového čenie.Dotoho som si pridával aj ďalšie pohyby,napríklad sedadlosatočilo do jednej strany,my hlavou doprotismeru.Ak ste dotoho aj predkláňali,bolo to celkom zábavné.

Medzi rituály pred letom patrí film o červenoarmejcovi

Kozmonauti majú pred letom zariadené rôzne rituály.Od čias Gagarina údajne všetci o čia koleso autobusu, ktorých vezie rakete.

Áno,je to pravda,hoci je to istý paradox,že aj v modernej oblasti,akou je lietanie do vesmíru,majú svoje zastupiteľné miestne rituály.Omnoženie kolesa je inak celkom praktická vec,lebo ďalšie možnosť na WC pridať pokiaľkoľko siedmich hodinách.Nikto si nedovolí tieto rituály porušiť,hoci je ich strašne veľa,avšak čísla znich sa tradične od Gagarina.

Skúste ich vymenovať.

Napríklad pred letom si musia všetci kozmonauti pozrieť film *Zlaté slnko v pustatine*,hoci nijak nesúvisí s kozmonautikou.Je onajkom červenoarmejcovi.Zrejme ho premietli Gagarinovi a ak sa to stalo tradíciou.

Čo ak niekto letí už tretíkrát?

Nato vôbec nezáleží,filmsa pozerá pred každým letom.Ďalší rituál-keď sa vyváža raketa zhalnajaštartovaciu rampu,zúčasťní s ňou omôž všetci,časomachádzajú na Bajkonur,zákaz vstupujú iba kozmonauti.Keď potom opúšťajú izbu hoteli,musia podpísať fixkounadvere.Ruským zvykom je aj to,že predtým si treba sadnúť,aby vám neodišlo ťastie.Sadnúť si ale musia všetci,časom vizbe.Ak nie je miesto,tak aj nazem,či jedennadruhého.Je jedno,ktotam má akú funkciu,týka sa to generálov,ministrov,všetkých.Privýchode z hotelazase vždy čaká pravoslávny kňaz,ktorý vás posväťí,dotoho hrá pesnička *Zelená tráva na dvore*.Vždy tá istá,či sa letí v lete alebo v zime.

Keď sa idete do kabíny?

Tri hodiny pred štartom,lebo keď zaujmete svoje miesto,začne prebiehať kontrola všetkých systémov,aby sa eliminovali prípadné chyby.

Vakej polohe ste?

V takzvanej embryonálnej,čižepäť skoroaž pod zadkom,kolená nahruď.Je to totiž veľa mimálomiesta.Ten,ktorý trpí klaustrofóbiou,by neprežil.(smiech)Traja kozmonauti majú ruky priskebe,pričom sa pomaly dotýkajú ramienami toho druhého.Hneď pred nimi je zase prístrojový panel.Podvychodí náhletoutprenie,musíte ich však vydržať aspoň sedem.Potom sa konečne môžete odpočívajúť.

Prečotakdlho? Naobežnejdráhestezanejakýchdeväť minút.

Áno, štart je pomerne rýchly, hore ste za 8 minút a 36 sekúnd, ale potom sa na obežnej dráhe otvorias a nečnajú kolektory a vy znovu začnete kontrolovať funkčnosť všetkých systémov.

Koľko potom trvala cesta na MIR?

Dva dni. Nosná trojstupňová raketava s vyvedením a takzvanú orbitu vyvedenia v výške 200 až 220 kilometrov, trvá tých menej ako deväť minút, potom vám udelí prvú kozmickú rýchlosť, čo je 7,9 kilometra za sekundu, čiže asi 28 tisíc kilometrov za hodinu. Dva dni potom trvá, kým sa vyštúpaná výška 350 až 400 kilometrov, v ktorej sa nachádzal MIR.

Ako sa veľa rýchlostí dokážu spojiť s raketou a kozmickou stanicou?

Je to zložitý proces. Na Zemi sa diskutuje o balistikách, ktoré sú stále veľmi vzájomné polohy. Obete lesa a síce letia rovnako rýchlo, ale v rôznych výškach, takže ich uhlové rýchlosti sú rôzne. Zadať treba dosiahnuť, aby sa v presne stanovenom čase miestestretli a spojili.

A kto manéverne vyjde, musí to byť „zábava“.

Dva štyri až šesť opakovačov a potom smola, treba sa vrátiť na Zem. Čo viem, stal sa to iba raz jednému Bulharovi.

Či bol na MIR-e alkohol? Nepamätám si.

Na MIR-e vás čakal dvaja Rusi.

Áno, bol tam muž takmer 200 dní, takže sa celkom tešili. Konečne videli aj iné tváre, pre jedného z nich to bolo navyše signál, že sa čoskoró vrátia domov.

Aj ste si pripili?

Nie, napríklad ani sa nevyužívajú klasické slovanské výkrmové chlebsosťou. Samozrejme, soľ bolo rozpuštená v vode, inak by lietala po okolí.

Natej stanicifaktnebol žiadny alkohol?

Nemal by byť.

Nemalbyby ť, činebol?

Napište, žesitoužnepamätám. Jetodávno. (smiech h)

Hovorísa, že v kozmesanestarne.

Hovorísa to, a leniejetopravda. Platiloby to len preve ťmivysokérýchlosti, blížiacesarýchlostisvetla, teda300tisíc kilometromzasekundu. Pod ťaEinteinovejteóriebysmesazatoutohranicoudo koncamohliza čaťvraca ťv čase, ale nemámemožnosťtooveri ť, lebotakúrýchlosťnedokážemevyvinúť. Našabolalen28tisíc kilometrovzahodinu, čoje zanedbateľné. Jedenruskýkozmonautrobilexperimentysámna sebe, vkozme strávilviacako14mesiacovbez prestávky, akeďto celéprepočítal, zistil, žebolmladšílenomôžno10alebo14 sekúnd.

Nazáverto, „najdôležitejšie“: akosavovesmíreprípavujekáva?

Jednoducho, dokoncasmesimohli vybrať, či cukromalebomliekom. (smiech) Bolavuzavretýc hvrečkách, ktomusme malizdrojteplejajstudenejvody, čižestesilennasadilihadičku, zaliatoahotovo.

Dalasa ktomuajzapáliťcigareta?

Sámsombolztohoprekvapený, a lemedzikozmonautmijedosťfajčiarov. Samozrejme, nefajčianakozmickejstanici, ale lenvrámci prípravy. Teoretickyjemôžnézapáliťsiahore, alesútamtakéjemnéhlásičedy mu, žebyhneďhlásili požiar. Zapáliasiteda ažponávrate.